

Мр Наташа Лалић-Вучетић

Институт за педагошка истраживања
Београд

UDK-37.015.2

Приказ дела

НВ.LVII.3.2008.

Примљен: 13. VIII 2008.

ВРШЊАЧКИ ОДНОСИ И ШКОЛСКИ УСПЕХ

Др Вера Спасеновић

Филозофски факултет
Београд, 2008, 205 страна

Стицање социјалног искуства кроз интеракцију с другим особама неопходно је за нормалан развој детета и његово напредовање. Поред родитеља, наставника и других одраслих особа с којима дете остварује интеракцију, велики утицај на његов развој имају вршњаци. Утицај вршњака повећава се нарочито током периода школовања, када удео интеракције са вршњацима расте. Односи са вршњацима разликују се и по форми и по функцији од односа с одраслима, из чега произлази потреба за проучавањем питања како искуства у односима с вршњацима делују на различита подручја живота и развоја детета. Чини ми се да је улози вршњака у развоју појединца посвећивана мања пажња него другим агенсима социјализације како у истраживачким радовима, тако и у свакодневној школској пракси. И онда када су вршњаци били предмет истраживачког интересовања, пажња је чешће усмеравана на значај квалитета вршњачких односа за социјално и емоционално функционисање појединца, а не и на друге сфере функционисања и успешности особе (рецимо, академску успешност).

С друге стране, на постизање школског успеха делују многобројни фактори, међусобно повезани и условљени. Пажња истраживача је дуго времена била усмерена на испитивање социоекономског статуса, породичних прилика, интелектуалних капацитета детета и црта личности. Међутим, испитивање социјалних фактора (а у оквиру тога и квалитета вршњачких односа) било је запостављено у емпиријским радовима и тек последњих двадесетак година интересовање истраживача се померило ка социјалним и афективним факторима као чиниоцима школског постигнућа.

Улози и значају вршњачких односа, као веома значајном педагошком проблему, у нашој средини посвећено је релативно мало пажње. То је свакако један од разлога заинтересованости др Вере Спасеновић за ову тематику, што је резултирало објављивањем књиге *Вршњачки односи и школски успех*. Основна намера аутора је да осветли и објасни везу између вршњачких односа ученика и постизања школског успеха. Утицај социјалног искуства са вршњацима делује на социјално и емоционално функционисање, али и на успешност детета у другим сферама функционисања. Школски успех, као један од важних домена у животу појединца, размотрен је у овом раду из перспективе улоге и значаја вршњачких односа за његово остваривање.

Др Вера Спасеновић у књизи разматра педагошки релевантна и сложена питања социјалног и интелектуалног развоја деце, указујући на повезаност и међусобну зависност ова два подручја развоја. Књига “Вршњачки односи и школски успех” организована је у више тематских целина. На исцрпан начин су изложене основне идеје, проблеми и налази до којих се дошло у проучавању ове проблематике, а указано је и на спорна питања и потребу даљих проучавања. Извршене анализе, у сваком од десет поглавља, одликује систематичност у приступу, прецизност и јасност у излагању.

У првом поглављу монографије (*Значај и улога социјалних односа са вршњацима*), ближе се објашњава зашто су вршњаци значајни у развоју појединца, у којим се све доменима огледа утицај вршњачке интеракције, као и у ком правцу је текао развој истраживачког интересовања за ову проблематику. Размотрени су и чиниоци који утичу на социјалне односе са вршњацима (утицај породице, утицај културе и друштвених услова, утицај узраста и утицај темперамента). С обзиром на то да вршњачки односи представљају сложен конструкт, у раду су приказани различити покушаји одређења и операционализације овог појма, као и могући начини мерења различитих аспеката вршњачких односа.

Схватања о повезаности социјалног и интелектуалног развоја произашла из когнитивно-развојних теорија Пијажеа и Виготског представљена су у оквиру другог поглавља (*Повезаност социјалног и интелектуалног развоја*). Базичне поставке Пијажеа и Виготског, као и налази истраживања њихових следбеника којима су теоријска гледишта ових аутора проверавана и поткрепљивана, доприносе разумевању утицаја вршњачке интеракције на интелектуални развој детета, а импликације тих схватања су изузетно значајне за васпитно-образовну праксу.

Уважавајући став да социјални односи са вршњацима чине комплексан феномен, аутор се определио да вршњачке односе сагледа са више аспеката, односно преко различитих показатеља, из чега је следило појединачно разматрање повезаности одабраних аспеката вршњачких

односа и школског успеха. Стога је следећих пет поглавља монографије (*Вршњачка прихваћеност и школски успех, Просоцијално понашање и школски успех, Социјално одговорно понашање и школски успех, Агресивно понашање и школски успех и Усмереност ка вршњацима и школски успех*) посвећено разматрању и објашњењу везе између вршњачке прихваћености, просоцијалног, социјално одговорног и агресивног понашања и усмерености ка вршњацима, с једне, и школског успеха, с друге стране. У оквиру сваког од ових поглавља најпре се расправља о природи, корелатима, детерминантама и начинима испитивања одговарајућих феномена (вршњачке прихваћености и различитих облика социјалног понашања). Посебна пажња посвећена је тумачењу повезаности одговарајућих аспеката вршњачких односа и школског успеха ученика, заснованом на теоријским сазнањима и налазима већег броја емпиријских истраживања. Оправдано се истиче да између ових феномена постоји двосмеран утицај, тј. међусобна условљеност и зависност. Сматрајући, ипак, да се у нашој педагошкој теорији и пракси не придаје довољна пажња улози и значају квалитета вршњачких односа за остваривање образовних резултата, приликом приказа теоријских и емпиријских истраживања из ове области, као и могућим објашњењима дате повезаности, нагласак је стављен на сагледавање утицаја вршњачких односа на постизање школског успеха, а не обрнуто.

У оквиру осмог и деветог поглавља (*Вршњачки односи ученика у београдским школама и Вршњачки односи и школски успех ученика у београдским школама*), изложени су најважнији налази ауторовог сопственог истраживања о вршњачким односима ученика наше основне школе, као и њиховој вези са школским успехом ученика. С обзиром на то да већина истраживачких налаза о односу социјалне и академске успешности потиче са англосаксонског језичког подручја, аутор је сматрао пожељним да се овакво истраживање спроведе у нашој средини, посебно ако се узме у обзир чињеница да социодемографске карактеристике у различитим културама могу имати неједнак утицај на социјално и академско функционисање ученика, као и њихов међусобни однос. Резултати истраживања јасно упућују на закључак о међусобној повезаности показатеља вршњачких односа ученика и њиховог школског постигнућа. Школски успех се налази у пропорционалном односу са вршњачком прихваћеношћу, просоцијалним и социјално одговорним понашањем, као и усмереношћу ка вршњацима, док је обрнуто сразмеран индексу агресивног понашања. Такође, истраживање показује да фактор социјална прилагођеност, који чине индекси просоцијалног и социјално одговорног понашања, као и популарност и одсуство занемарености, знатно повећавају шансу припадања ученика групи са бољим школским успехом. По опадајућем редоследу, значајну везу с успехом у

школи показују фактори: узраст ученика, школска спрема и запосленост родитеља, одсуство агресивности и прихваћеност од стране вршњака.

Занимљиво и инструктивно за наставнике и стручне сараднике је то што аутор, поред разјашњавања односа између вршњачких односа и школског успеха, у раду разматра могућности и потребу подстицања и унапређивања вршњачких односа у школском контексту, као и начине и поступке који томе доприносе. Последње поглавље у монографији (*Подстицање и унапређивање вршњачких односа ученика*) посвећено је начинима и поступцима подстицања испољавања пожељних и/или редуковању непожељних облика понашања у школи. С правом се указује на то да социјалне односе не треба унапређивати само код оних ученика који испољавају неприхватљиве облике понашања или су неприхваћени у колективу, већ је то потребно свим ученицима. Школа, односно наставници и стручни сарадници, могу много да допринесу развијању социјално компетентног понашања, односно унапређивању интерперсоналних односа ученика, што се, у крајњем случају, одражава и на постизање школског успеха. Истиче се да би базични програми образовања наставника, као и програми стручног усавршавања, морали у већој мери да укључе припрему наставника за креирање подстицајне климе у одељењу. Овакве информације могу бити снажан подстицај наставницима и стручним сарадницима да раде на развоју сопствених програма, чиме ће на најбољи начин унапредити школску праксу.

На крају текста је велики број јединица коришћене литературе која упућује посебно заинтересоване читаоце на релевантне научне изворе у области социјалних односа, као и индекс аутора и резиме на енглеском језику, што ће омогућити добар увид у проблем који је проучаван.

Монографија “Вршњачки односи и школски успех” аутора Вере Спасеновић представља значајан допринос расветљавању улоге вршњачких односа у социоемоционалном и интелектуалном развоју у детињству и младости. Социјални односи и њихов значај за остваривање позитивних исхода васпитно-образовног рада може бити предмет интересовања ширег круга читалаца, пре свега наставника, стручних сарадника, истраживача, али и заинтересованих родитеља и других који су одговорни за образовање и васпитање младих. Посебна вредност књиге огледа се у педагошким импликацијама анализираних теоријских и емпиријских студија о вршњачким односима, укључујући и истраживачке налазе и закључке које је сама ауторка спровела.